

DOI: 10.5281/zenodo.3550671
CZU 81'366

LEXICAL MORPHOLOGY – A METHOD OF TECHNICAL TERM SCIENTIFIC INVESTIGATION

Svetlana Caterenciuc, ORCID ID: 0000-0002-0507-7950

Technical University of Moldova, Ștefan cel Mare str. 168, Chișinău, Republic of Moldova
svetlana.caterenciuc@lm.utm.md

Received: 09.20.2019

Accepted: 11.09.2019

Abstract. The present study deals with attempts to elucidate some peculiarities of technical terms formation through lexical morphology, a way to investigate lexical units through morphemes, often defined as the smallest linguistic units with grammatical function. The morphematic dissociation of the terms in morphemes combinations highlights their syntactic and semantic properties. Affixoids, prefixes and suffixes are found in the composition of English-derived technical terms, possessing the motivating feature of telecommunication field terms. The essence of morphematic analysis consists in term segmentation in a succession of larger or smaller themes, structurally correlated with each other, a criterion which we will consider primarily while determining the constitutive morphemes of the term structure. The motivation of terms can also be based on a metaphorical transfer, the analogy with familiar realities is used in this case, the metaphor becomes a process of transforming common words into terms through terminological process.

Keywords: *affixoids, prefixes, suffixes, lexical meaning, morphematic analysis, motivation, morpheme.*

Introducere

În concepția saussuriană, semnul lingvistic se definește prin două aspecte – *imaginea acustică* și *sensul* – ambele având un caracter psihic. Limba se impune ca reflectare la nivelul conștiinței, al structurii sonore convertite într-un semnificant corespunzător unui semnificat, împreună cu care constituie *semnificația*. Raportul dintre formă și conținut în limbă este indisolubil legat de raportul dintre concept și imagine acustică, existent în structura semnului lingvistic.

Deoarece termenul este mai întâi de toate cuvânt, considerăm oportun să cercetăm termenul tehnic din perspectiva teoriei morfologiei lexicale.

Lingvistica clasică tradițională este preocupată de stabilirea determinațiilor semnificative ale cuvântului, și anume:

- a găsi locul cuvântului în modelele stratificate ale limbii;
- a studia lexicul la nivel structural organizat;

- a elabora metodele de structurare a unității lexicale, a evidenția tipurile principale de legături lexicale și lexico-semantice și relațiile lor în limbă.

De asemenea, lingvisticii tradiționale îi aparține tentativa de a pătrunde în interiorul cuvântului, divizându-l în elemente semnificative mai mici.

Principalul element ce determină locul cuvântului pe axele paradigmatică și sintagmatică ale limbii este *sensul lexical*, care în morfologia lexicală ia configurația de *motivare*, devenind dominantă [1, p. 26].

Limba se impune ca identitate duală, cu organizare proprie în plan semantic și în planul expresiei. Conștiința lingvistică a vorbitorului simte fluxul sonor ca pe un complex de sunete alcătuitoare, cu valoare minimală [2].

Motivarea termenilor

Considerăm că teoriile saussuriene pot fi cu succes utilizate în cadrul motivării termenilor în general, și a celor din domeniul telecomunicațiilor în particular. Spre exemplu, cu toate că deosebiri sonore sunt de natura unor unități minimale: termenul tehnic *code* se opune termenului *mode* doar prin poziționarea primei unități minimale – fonemele *c* și, respectiv, *m*, însă deosebirile semantice se reflectă la modul absolut în conștiința utilizatorului, *mode* aparține limbajului de comunicare prin fibră optică și are semnificația “one solution of Maxwell’s equations, representing an electromagnetic field in a certain space domain and belonging to a family of independent solutions defined by specified boundary conditions”, iar *code* în limbajul telecomunicațiilor și rețelelor semnifică “a system of rules defining a one-to-one correspondence between information and its representation by characters, symbols or signal elements” (definiții preluate din *Electropedia: The World’s Online Electrotechnical Vocabulary* [3]).

Unul dintre mijloacele de formare a termenilor este motivarea alegerii semnificantului în raport cu semnificatul. Menționăm că morfemele: *afixoidele*, *prefixele*, *sufixele*, care se regăsesc în componența termenilor tehnici derivați, *posedă trăsătura motivantă a termenilor din domeniul telecomunicațiilor*, în acest sens, aspectul sonor al acestora se detașează de structura fonetică, însumându-se corpusului morfologic. În aceste situații se produce motivarea relației interne dintre semnificat și semnificant. Spre exemplu, dacă în cazul termenului *process* planul expresiei rămâne nemotivat în raport cu planul semantic (legătura dintre semnificat și semnificant este arbitrară, în termenii lui Saussure), în cazul termenului derivat *processor* legătura care asociază semnificantul semnificatului este motivată morfematic, adică sufixul *-or* scoate în evidență apartenența termenului la clasa gramaticală a substantivului, conținutul noțional este dat de morfemul-bază *process-*, în timp ce sensul nou atribuit se datorează morfemului-sufix, care exprimă agentul. Aceeași situație avem și pentru termenul din categoria gramaticală a verbului *transmit* (nemotivat sub aspectul relației interne dintre semnificat și semnificant, dintre lexem și planul referențial) și forma derivată *transmitter*, din cadrul termenului-sintagmă *receiver transmitter*, care este motivată morfematic.

Menționăm că *motivarea termenilor* poate avea la bază și un *transfer metaforic*, în acest caz se preferă analogia cu realitățile familiare, metafora devine un procedeu de transformare a cuvintelor uzuale din limba comună în termeni prin intermediul procesului de *terminologizare*. În consecință, o mare parte de termeni sunt metaforici.

Considerarea cuvântului drept unitate cu două fațete: semnificat (concept) și semnificant (imaginea acustică) a fost acceptată de majoritatea lingviștilor.

Suntem de aceeași părere cu lingvista Ingo Plag [4, p. 231], care consideră, pe bună dreptate, că morfologia lexicală combină morfemele pentru a forma cuvinte noi aidoma sintaxei, care combină cuvintele în propoziții: "Morphological rules combine morphemes to form words in much the same way as syntactic rules combine words to form sentences". În continuare, cercetătoarea precizează că în limbile lumii, de exemplu în engleză, derivarea afixală poate fi analizată prin prisma fenomenelor morfologice [4].

Cercetătorii Mark Aronoff și Kirsten Fudeman, în lucrarea *What is Morphology?*, afirmă că o modalitate de a investiga cuvintele reprezintă morfemele, definite adesea ca fiind cele mai mici unități lingvistice cu funcție gramaticală. Studiul morfemelor evidențiază structura internă a cuvintelor, modul de formare a acestora: "A major way in which morphologists investigate words, their internal structure, and how they are formed is through the identification and study of morphemes, often defined as the smallest linguistic pieces with a grammatical function" [5, p. 23].

Vom avea o viziune comună cu lingvista Ingo Plag, care consideră *morfemul* a fi cea mai mică unitate semnificativă a cuvântului [4, p. 12-13]. Ingo Plag consideră cuvântul unitate lingvistică ce se caracterizează prin particularitatea lui de a fi descompus în unități inferioare (foneme, morfeme) și astfel de a se încadra în unități superioare. Împărtășim această idee deoarece, pentru a pătrunde în structura limbii, trebuie luată în considerare operaționalitatea ei cu două feluri de material – *sunete* și *sensuri*. Spre exemplu, în terminologia telecomunicațiilor, termenul *programmer* poate fi analizat ca fiind compus din verbul *programme* și sufixul *-er*, componenta *undesired* din termenul-sintagmă *undesired signal* este derivat din prefixul *un-* și adjectivul *desired*. Totuși, nu toate lexemele pot fi descompuse în unități inferioare, ele conținând un singur morfem; asemenea unități lexicale sunt numite de autoare *monomorfemice* (*monomorphemic*). În acest context, Ingo Plag vine cu exemplul *neighbor*, care nu poate fi descompus în *neighb-* și *-or*, cu toate că arată similar cu cuvântul *inventor*, ce se formează din două morfeme: *invent-* și *-or*, ambele fiind semnificative, pe când nici *neighb-*, nici *-or* nu au vre-o semnificație.

Identificarea elementelor componente ale structurii termenului, adică studierea termenului din domeniul telecomunicațiilor la nivel morfematic, are o importanță deosebită. În acest context, vom sublinia că analiza morfematică este una primordială, iar datele analizei derivaționale sunt rezultatul analizei morfematice. Problema privind rolul analizei morfematice în comparație cu cea derivațională a fost abordată de mai mulți lingviști britanici și americani nu o singură dată: Geert Booij, Rochelle Lieber, Olla Solomyak și Alec Marantz, Ingo Plag, Mark Aronoff, Pavol Stekauer.

În termenii *broadcaster* "a person or organization engaged in broadcasting", *telephone transmitter* "an electro-acoustic transducer used in a telephone set to convert acoustic signals to speech currents", *moisture tester* "device used to detect the presence of moisture in tools", elementul *-er* este morfem, deoarece acești termeni se află în relații derivaționale cu verbele *broadcast*, *transmit*, *test*. Exemplele citate demonstrează că structura unui termen nu poate fi determinată ignorând legăturile sistemice ale acestuia cu alți termeni.

Analiza morfematică

Vom menționa că în cazul termenilor caracteristici domeniului telecomunicațiilor, *esența analizei morfematice* constă în segmentarea termenului într-o succesiune de teme mai mari sau mai mici, structural corelate între ele, criteriu pe care îl vom considera primordial în determinarea morfemelor constitutive ale structurii termenului. Așadar, divizarea

morfematică a termenului este posibilă numai prin existența în limbajul specializat a altor termeni structural corelați cel puțin cu unul din elementele din componența lor. Deci, investigațiile științifice ale structurii termenului au în vizor nu numai determinarea elementelor constitutive ale acestuia, ci și locul lor în structura limbajului specializat. Deși este dificil de determinat semnificația fiecărui morfem în parte, factorul decisiv este caracterul sistemic de utilizare a acestora, repetarea regulată a acelorași succesiuni de foneme în poziții prestabilite în structura termenului.

Lingviștii O. Solomyak și A. Marantz [6, p. 2043] susțin că rezultatul disocierii morfematice a cuvintelor complexe în morfeme combinatorii scoate în evidență proprietățile sintactice și semantice ale cuvântului. Spre exemplu, aplicând aceste idei la terminologia telecomunicațiilor, vom susține că morfemul *-ible* din *reversible*, din sintagma *reversible power*, prezice caracteristicile sintactice și semantice ale termenului – este un adjectiv derivat de la verb, descriind o proprietate disponibilă, și prezice forma de substantiv – *reversibility*.

Esența analizei morfematice constă în constituirea unei succesiuni mai mari sau mai mici de teme structural corelate, pe baza cărora se efectuează segmentarea. Această abordare își găsește reflectarea în opinia lui Geert Booij [7, p.7], care face distincție între: 1) *cuvinte complexe (complex words)* și 2) *cuvinte simple (simplex words)*.

Potrivit acestei clasificări, în terminologia tehnică, *caller* “a network service feature that permits the recipient of an incoming call to determine, even before answering, the number from which the incoming call is being placed” va fi un termen complex și poate fi descompus în verbul *call +er*, iar *call* “in communications, any demand to set up a connection” este un termen simplu, deoarece nu poate fi descompus în unități segmentabile semnificative inferioare, ci doar în foneme. Această abordare nu convine cercetării noastre în totalitate, deoarece, în viziunea noastră, termenul *caller* este un termen simplu derivat și nu complex.

Afirmăm că cercetările științifice vizează nu numai descoperirea și determinarea celor mai mici unități, dar și stabilirea relațiilor lor cu alte unități de același nivel, precum și a poziției lor în sistemul ori structura limbii.

Cercetătoarea Rochelle Lieber [8, p. 32-33], având aceeași opinie cu Ingo Plag [4, p.12-13], distinge două tipuri de morfeme: *separabile (free morphemes)*: *wipe, head, bracet* și *inseparabile (bound morphemes)*: *un-, -ize, -ation*. Morfemele inseparabile – prefixele și sufixele – formează grupul morfemelor derivative.

Vom constata că *motivarea termenilor din domeniul telecomunicațiilor* se realizează prin morfemele derivative sau prin valoarea de ansamblu a cuvintelor din termenul-sintagmă. Unul dintre mijloacele de formare a termenului este motivarea alegerii semnificantului în raport cu semnificatul. Spre exemplu, prefixoidul de origine greacă *tele-* (*gr.tele* – departe) joacă rolul de trăsătură motivantă pentru termenii tehnici din domeniul telecomunicațiilor: *telecommand, telecasting, telecommunication*. Un alt formant ce conține un potențial motivant este prefixoidul *radio-* (*lat. radius* – rază, *unde de radio*): *radiosignal, radioteleprinter, radiotransparency*. Morfemele active din punct de vedere derivațional ale termenilor păstrează un grad înalt de motivare. Ținem să subliniem că semantica termenului derivat este determinată (parțial) de unitatea motivantă. Morfemele nu pot fi identificate separat, ci doar în urma stabilirii unei corelații între *formă* și *sens*; morfemul este considerat elementul semnificativ minimal al sistemului lingvistic care exprimă corelația dintre semnificant și semnificat.

Analizând termenii tehnici, am ajuns la concluzia că rădăcina, care este partea neschimbătoare a cuvântului, poate reprezenta extinderea ori proliferarea unei anumite rădăcini cu ajutorul sufixării. Așadar, sufixele au un sens al lor. Vom argumenta această afirmație prin termenul *telephonist*, care, spre exemplu, poate fi segmentat în două morfeme: *telephone+ist*. Astfel, termenul *telephonist* apare ca motivat față de termenul *telephone* prin atașarea morfemului-sufix *-ist*. Subliniem că, deși conținutul noțional este dat de morfemul-bază, sensul nou atribuit de motivare se datorează morfemului-sufix. Cu toate că acesta are un corp fonetic redus, înglobează un întreg enunț: „cel care operează la centrala telefonică”.

Deci în calitate de unități semnificative minimale ale termenului derivat, morfemele-rădăcina, afixoidele și afixele au proprietatea de a motiva sensul acestuia. Această proprietate prezintă un interes incontestabil. Însăși limba, în scopul perfecționării procesului comunicativ, a preferat calea creării de noi denumiri; majoritatea absolută a cuvintelor noi o constituie anume unitățile derivate, a căror greutate specifică continuă să crească. Două treimi din dicționarul limbii engleze se constituie din unități segmentabile, adică derivate. După legile motivării, prin ele se stabilește „forma internă”, care exprimă, după cum au menționat lingviștii O. Solomyak și A. Marantz [6, p. 2043-2045], o asociere între formă și sens ori legături formal-semantice între cuvinte.

O. Solomyak și A. Marantz [6, p. 2042-2047], reflectând asupra legăturilor formal-semantice ale cuvintelor, au subliniat rolul cuvântului motivant în formarea aspectului semantic al derivatului, de asemenea, au scos în evidență importanța mecanismului descompunerii în morfeme ca fiind unul primordial în determinarea cuvintelor motivate.

Termenii simpli sunt referenți numai în raport cu lumea înconjurătoare, pe când cei derivați atât cu lumea ambiantă, cât și cu cea a derivaților. Derivatul și derivatul se află în anumite relații. Una dintre unități este considerată inițială – sursa derivării, unitate motivantă, iar cealaltă – rezultatul derivării, unitate motivată.

Concluzii

Subliniem faptul că în terminologia tehnică engleză motivarea este specifică, termenii fiind rezultatul creativității savante și deci, în momentul formării, sintemul este totalmente deposedat de idiomaticitate, tememele redând din plin semnificația sintemului. Astfel, e atestat cel mai înalt grad de motivare morfemică, cea derivațională.

În viziunea noastră, interpretarea termenilor motivați, neincluzând în componența lor termenii motivați, nu poate fi recunoscută ca adecvată. Considerăm că specificul sensului termenului derivat trebuie căutat în primul rând în semantica celui alt semn, considerat inițial. Aceasta înseamnă că definiția semantică a termenului derivat este determinată de unitatea motivantă. Însăși repetarea formală a aceleiași rădăcini în termenul motivat și motivant creează baza materială pentru formarea unor legături semantice între ele.

Observăm că morfologia lexicală este considerată de lingviști ca fiind un compartiment al morfologiei limbii, ce studiază diversele aspecte ale structurii cuvântului din punctul de vedere al motivării morfemice. Obiectul de studiu al morfologiei lexicale, spre deosebire de cel al derivării, este studierea nu numai a cuvintelor derivate și compuse, ci și a tuturor cuvintelor sinteme, adică segmentabile în morfeme tememice. Morfologia lexicală pune accentul nu pe întrebarea „ce și de la ce este format?”, ci cum se motivează, cum se explică sensul cuvântului în funcție de morfeme. Considerăm că teoriile morfologiei lexicale pot fi utilizate cu succes la cercetarea termenilor tehnici.

Motivarea în cadrul termenilor tehnici poate fi descoperită doar ca rezultat al segmentării termenilor în morfeme tememice (tememul fiind nucleul morfologiei lexicale) și al corelației stabilite între acestea și alte morfeme ale aceluiași morfem.

References:

1. Gogu T. Probleme privind morfologia lexicală. Chișinău: Garamond-Studio, 2007. 83 p.
2. Сосюр Ф. Курс общей лингвистики. În: Труды по языкознанию. Москва: Прогресс, 1977, 696 с.
3. Electropedia: The World's Online Electrotechnical Vocabulary. www.electropedia.org
4. Plag I. Word-Formation in English. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 254 p.
5. Aronoff M., Fudeman K. What is Morphology? Oxford: Blackwell, 2-nd Edition, 2011. 312 p.
6. Solomyak O., Marantz A. Evidence for Early Morphological Decomposition in Visual Word Recognition. In: Journal of Cognitive Neuroscience. Vol. 22. 2010, p. 2042-2057.
7. Booij G. The Grammar of Words: An Introduction to Linguistic Morphology. Oxford: Oxford University Press, 2005. 308 p.
8. Lieber R. Introducing Morphology. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 215 p.